

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС–МЕТОДУ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Нині суспільство висуває все нові вимоги до змісту освіти (орієнтація не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійних умінь та навичок, розумових здібностей, бажання навчатися, вміння обробляти великі масиви інформації та ін.), до підготовки майбутніх спеціалістів – економістів, які повинні володіти не лише теоретичними знаннями, а й бути поліфункціональними: вміти пристосовуватися та орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, вміти діяти ефективно в умовах кризи, приймати рішення за відсутності належної інформації, мати здатність оволодівати новими професіями та навчатися впродовж усього життя, володіти креативним мисленням, бути комунікабельними, ініціативними, наполегливими, вміти відстоювати власні думки та позиції, одночасно прислухаючись до інших, та вміти оперувати професійною термінологією.

У нашій статті ми розглянемо формування однієї з найважливіших характеристик майбутнього економіста – професійного мовлення, а саме: яким чином полегшити засвоєння професійної термінології майбутнім економістам у процесі навчання.

Вже досить довгий час викладачі ВНЗ при підготовці студентів економічних спеціальностей використовують у своїй роботі нові інтерактивні методи навчання, провідним з яких є метод ситуаційного моделювання (кейс-метод, метод „казус”), сутність якого полягає в моделюванні реальних бізнесових ситуацій, які описують практичну діяльність підприємств, використовуючи набуті теоретичні знання і формуючи нові.

Кількість прихильників даного методу з кожним роком зростає, приділяється увага сутності методу, його видам, алгоритму проведення занять із використанням кейсу, побудові кейсових ситуацій, розробляються методичні рекомендації щодо використання даного методу, але майже зовсім не розкривається вплив цього методу на формування професійної термінології та переваги застосування цього методу у фаховій підготовці майбутніх економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень свідчить, що проблемою використання ситуаційних моделей саме у викладанні економічних дисциплін займаються: Долгоруков О. (метод case-study як сучасна технологія професійно-орієнтованого навчання), Ковальова К. (ситуаційна методика навчання як складова інтерактивних технологій у процесі викладання економіки), Ковальчук Г. (активізація навчання в економічній освіті), Лилик І., Кудирко О. (розробка кейсів та ситуаційних вправ із маркетингу), Прутченков О. (кейс-метод у викладанні економіки в школі), Смолянинова О. (кейс-метод вивчення економіки), Шульгіна Л. (застосування кейсів в освіті маркетологів) та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розгляді питання професійного мовлення економістів, застосування кейс-методу для формування професійної економічної термінології, виділенні переваг використання даного методу.

Виклад основного матеріалу. Однією з провідних рис, яка має бути притаманна фахівцеві з економічних питань та яка є складовою його успіху на сучасному ринку праці, є володіння професійним мовленням, яке виступає засобом взаємодії економіста у фаховій діяльності та відображає культуру взаємин при щоденному спілкуванні в найрізноманітніших мовленнєвих ситуаціях, починаючи від приватного спілкування, завершуючи спілкування на державному рівні. Якщо звернутися до робіт Бігич О., Бражник Н., Гапанова С., то мовлення вони розглядали як „індивідуальне, динамічне, ситуативно зумовлене; яке є найуніверсальнішим засобом комунікації” [1, с. 59]. Для нас більш прийнятним буде визначення Романової Л., яка визначає професійне мовлення учнів профільного ліцею як „мовленнєву діяльність, що передбачає вільне володіння спеціальною

економічною термінологією в умовах навчання, наближених до професійної мовленнєвої діяльності” [5, с. 13]. Отже, професійну економічну термінологію розглядають як елемент фахового мовлення, елемент активного словникового запасу студентів, і рівень майстерного володіння ним вказує на розуміння професійних економічних явищ та понять. Основними складовими фахової термінології є:

– загальнонаукові терміни (система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез);

– терміни економічного спрямування (ціна, валюта, вклад, тендер, дивіденди, інвестиція, бартер, рентабельність);

– терміни споріднених наук – міжгалузеві терміни (оборотні активи – бухгалтерський облік, фінанси, економіка підприємств, фінансовий менеджмент; капітал – економічна теорія, фінанси підприємств, економіка підприємств, економічний аналіз; амортизація, екологічні витрати, санація, технополіс, приватна власність);

– фахова термінологія (професіоналізми – слова й словосполучення, які вказують на економічне поняття, але повністю не розкривають його суті, є зрозумілими в основному для фахівців: “втеча в якість”, гроші “гарячі”, гроші “дешеві”, “жовте зобов’язання”, “зняття вершків”, “над прилавком”, “чищення вікон” або вузькогалузеві терміни – терміни, які характерні лише для певної галузі: лізинг, банківська гарантія).

Більшість викладачів економічних дисциплін зіштовхнулися з проблемою формування і засвоєння фахової термінології студентами, бо ці процеси зводилися до простого зазубрювання та подальшого відтворення „сухих” матеріалів, без знання та розуміння їх суті, необхідності використання, невмотивованістю навчання. Результатом є неефективні, короткотривалі, проміжні знання. Щоб уникнути негативних наслідків і сприяти формуванню у студентів-економістів професійної термінології, як засобу комунікативної взаємодії, на заняттях з економіки викладачі використовують різноманітні інтерактивні форми і методи навчання, серед яких виділяють: презентація, мозковий штурм, кейс-стаді, метод критичного мислення, вікторина, педагогічна реклама, бліц-опитування, дискусія тощо.

У нашій статті схарактеризуємо метод ситуаційного моделювання, який максимально наближений до типових ситуацій реального спілкування на професійну тематику, розглянемо, як саме він сприяє формуванню економічних термінів, які основні вимоги до його створення та його переваги над іншими видами інтерактивних технологій.

Аналізуючи літературні джерела, можна зустріти різні визначення кейсів. Кожне з них відображає специфічні властивості даного методу:

1. Кейс – це техніка навчання, яка використовує опис реальних економічних, екологічних та соціальних ситуацій. Студенти повинні проаналізувати ситуацію, визначитися зі суттю проблеми, запропонувати можливі рішення і вибрати найкращі з них [6, с. 13].

2. Кейс – конкретна практична ситуація, яка розповідає про явище, в якому можна знайти багато проблем для їх подальшого вирішення у групі [7, с. 17].

3. Кейс – спеціально підготовлений матеріал з описом історії конкретної проблеми, на основі якої можна успішно розвивати у студентів управлінські соціально значущі навички: здатність до прийняття рішення, вміння працювати в колективі, самостійний пошук додаткової інформації [4, с. 32].

4. Кейс – творче завдання для розвитку мислення менеджера. Студент повинен опрацювати великий об’єм інформації, і виробити алгоритм прийняття рішень як для конкретної ситуації, так і для аналогічних [6, с. 13].

5. Кейс – це єдиний інформаційний комплекс, який складається з трьох частин: додаткової ситуації, яка необхідна для аналізу кейса, опису конкретної ситуації та завдання до кейсу [4, с. 32].

Ми ж будемо під ним розуміти конкретні навчальні ситуації, які спеціально розроблені на основі фактичного матеріалу з метою подальшого їх аналізу та прийняття відповідного рішення на занятті.

Найбільшого поширення використання цієї методики набуло в зарубіжних країнах при викладанні економічних та бізнесових дисциплін. Так, Гарвардська школа бізнесу, яка вважається основоположником ситуаційного методу навчання, виділяє майже 90% навчального часу на аналіз кейсових ситуацій.

У нашій країні інтерес до використання цього методу при викладанні економічних дисциплін виник лише наприкінці ХХ ст., хоча ще в 1926 році відбулася конференція викладачів економіки, на якій розглядалося питання використання новітніх методів і форм навчання, зокрема методу ситуацій у викладанні.

Основні ідеї методу полягають:

✓ у процесі обговорення проблеми, в якій студенти і викладач є рівноправними. Суть навчання переходить з отримання готових знань на творчу співпрацю учасників дискусії;

✓ метод передбачає отримання економічних знань, де на поставлені запитання не має однозначної відповіді, а є декілька відповідей, істинність яких необхідно визначити;

✓ результатом застосування методу є не лише знання, але й сформовані професійні навички;

✓ усі кейсові ситуації взяті з життя і відбивають той комплекс знань і вмінь, які потрібно засвоїти студентіві, а викладач виступає в ролі керуючого, який ставить запитання, фіксує відповіді та підтримує дискусію;

✓ цей метод допомагає позбутися сухого, неемоційного викладу навчального матеріалу;

✓ сприяє розвитку професійного мислення, власної позиції, системи цінностей та життєвих позицій студентів [2].

Для того, щоб використання кейс-методу було ефективним у процесі викладання економічних дисциплін, зокрема при формуванні фахової термінології необхідно, щоб кейс створювався відповідно до вимог: повністю відповідав меті створення; втілював типові ситуації; був актуальним у момент розгляду; містив нову термінологію, а також надавав можливість застосовувати вже засвоєну професійну лексику; не був занадто складним; провокував дискусію, під час якої студенти вчать логічно, послідовно і аргументовано висловлювати власні думки; розвивав аналітичне мислення, формував навички управління та передбачав декілька варіантів рішень.

Виступаючи як інтерактивна форма навчання, вона все більше зацікавлює студентів, що сприяє теоретичному засвоєнню ними необхідних знань та практичному їх використанню, сприяє формуванню професіоналізму, інтересу та мотивації до навчання; студенти намагаються якомога більше вживати економічних термінів із метою кращого запам'ятовування та поступового накопичення професійної лексики; примушує студентів по-іншому мислити, розвиваючи їх творчий потенціал.

Кейс-метод сприяє засвоєнню економічної термінології, оскільки:

1. При підготовці до занять студенти опрацьовують великі обсяги фахових текстів, здійснюють пошук додаткової інформації, при цьому, зустрічаючи нові економічні терміни, вносять їх до власного словникового запасу.

Приклад. Запропонувати студентам ряд понять: платоспроможність, конкуренція, гроші, борг, інфляція, дефіцит, валютний крах, економічна експансія. Попросити їх дати визначення даних понять. Після цього запропонувати обговорення ситуації: економічні наслідки Другої світової війни.

Щоб розібратися в поставленій проблемі, необхідно звернутися до історичних фактів, пов'язаних з економічним станом країн у довоєнні часи; з'ясувати, які наслідки мала ця війна для країн, що брали в ній участь, чому кажуть, що великого розміру набула економічна експансія США, що було передумовою виникнення війни і чому виникнення поданих вище економічних термінів пов'язують саме з цією подією. Досить сумнівним є те, що наприкінці обговорення цієї теми ми отримаємо одностайні думки і висновки. Але

поняття: „платоспроможність”, „конкуренція”, „гроші”, „борг”, „інфляція”, „дефіцит”, „валютний крах”, „економічна експансія” стануть більш яскравими і складними, які змушують задуматися.

Вивчення професійної термінології саме через ситуаційне моделювання дозволить глибше відчувати та зрозуміти, що саме означають ті чи інші терміни.

2. Для кращого запам'ятовування професійної термінології студенти шукають синоніми поданих слів, будують нові словосполучення, готують відповіді на запитання, використовуючи нові терміни.

Приклад. Розглядаючи поняття „банк”, яке визначають як фінансово – кредитну установу, яка здійснює фінансове посередництво, студентом пропонується визначити споріднені поняття: банк венчурний, банк іпотечний, банк ощадний, банк розвитку, банк уповноважений, банк акціонерний, а також банківська асоціація, банківська гарантія, банківський капітал, банківський чек. Під час пошуку різних варіантів визначення даного поняття – від великої кредитно-фінансової установи до фінансового посередника ринку – викладач активізує пізнавальний інтерес студентів, порівнюючи зміст різних визначень та пропонує студентам створити економічний словник теми з базовими та спорідненими поняттями в розділі „Банк”.

3. Кейсами можуть бути реальні ситуації з життя, в яких використання даної термінології є обов'язковим, це дасть змогу продемонструвати практичне застосування вивченої термінології.

Приклад. Аналіз економічного становища країни (порівняння різних показників соціально-економічного становища країни, зростання валового внутрішнього продукту в країні, динаміка різних макроекономічних показників країни).

4. Під час пошуку альтернативних відповідей студенти несвідомо повторюють визначення тих чи інших термінів уже в контексті ситуації, що розглядається.

Приклад. Інтеграція – взаємовідносини, співпраця; глобалізація – поглинання; інтерпретація – розкриття альтернативних сутностей; трансформація – перехід.

5. Під час обговорення ситуації відбувається чіткий розподіл сфер використання різних значень одного й того ж самого терміну.

Приклад. Розглянемо слова:

1. „Гавань – природно захищена від вітру, хвиль, течій і льодоходу частина океану, моря, річки, зручна для стоянки суден; місто з природною або штучно зробленою стоянкою для суден ” [8, т.2, с.8] ⇒ “Гавань податкова – держави й регіони з низькою або нульовою ставкою прибуткового податку для приватних осіб і корпорацій та податку на збільшення ринкової вартості капіталу ” [3, с. 66].

2. “Канібалізм – а) людоджерство; б) (перен.) нелюдська жорстокість, звірство, варварство ” [8, т. 4, с. 88] ⇒ “Канібалізація – просування на ринок нового продукту або послуг із повним усвідомленням того, що вони будуть руйнувати ринок існуючого продукту або послуг, пропонуваних певним виробником ” [3, с. 125].

3. “Оболонка – а) те, що накриває або окутує, оповиває що-небудь ззовні, з поверхні; б) покривна частина окремих органів, частин організму; в) (перен.) зовнішній вигляд, зовнішня форма чого-небудь, за якою криється певний внутрішній зміст ” [8, т. 5, с. 550] ⇒ “Оболонка – компанія, акції якої котируються на фондовій біржі, але яка не веде господарської діяльності” [3, с. 204].

4. Кейс-метод дає можливість закріпити набуті знання з фахової термінології під час оформлення ділової документації, під час виступів на презентаціях та конференціях, під час дискусій професійного спрямування.

Приклад. усі форми звітності, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, різного роду обчислення динамік господарювання підприємства, обчислення основних показників господарської діяльності підприємства, при складанні фінансових документів: бюджет, кошторис.

Як зазначав Дж. Мартін у своїй „Піраміді пізнання”, при проведенні заняття з використанням дискусійних методів навчання та практичних дій студенти засвоюють 50% - 70 % навчального матеріалу [6, с. 108].

Основною функцією кейс-методу є навчити студентів розв’язувати нестандартні складні проблеми, використовуючи сформований активний словниковий запас. Він допомагає активізувати увагу, краще зрозуміти економічні закони, сприяє швидкому запам’ятовуванню фахових термінів, шляхом ототожнення його з відповідною життєвою ситуацією, розвиває аналітичні, дослідницькі та комунікативні здібності учасників. Кейс-метод допомагає використанню економічної термінології на практиці, так як студент працює з економічними ситуаціями, взятими з реального життя.

Розглянемо переваги використання кейсового методу при формуванні професійної термінології на заняттях з економіки: **1)** обговорюючи питання, які пов’язані з професійною тематикою викликає зацікавленість студентів, оскільки вони пов’язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю (створення атмосфери підприємництва за допомогою імітованих проблемних ситуацій, команд підприємців та бізнесменів); **2)** ситуації професійного спрямування вимагають постійного використання професійної термінології, що сприяє її кращому розумінню, засвоєнню та вмінню нею оперувати; **3)** під час обговорення питань та постійного повторення професійної термінології під керівництвом викладача, студенти вчаться сприймати та розуміти співрозмовника на слух і чітко, логічно та аргументовано висловлювати власні думки; **4)** програвання життєвих ситуацій під час навчання створює атмосферу розкритості, незалежності, що сприяє поступовому прискореному темпу говоріння та правильного використання термінів за професійною тематикою; **5)** при постійному обговоренні тих чи інших ситуацій у майбутніх економістів формується часткова підготовленість до подолання професійних труднощів та мовних бар’єрів у їхній фаховій діяльності; **6)** багато навчальних ситуацій вимагають пошуку даних, додаткової інформації з фахових літературних джерел, які насичені фаховою термінологією, що сприяє розвитку дослідницьких якостей особистості та збагаченню їхнього активного словникового запасу; **7)** вміле володіння професійними термінами забезпечується не лише при усному мовленні, але й при оформленні відповідної фахової документації (звітності: звіт про власний капітал, про фінансові результати; фінансові листи: бюджет, кошторис; різного роду обчислення показників господарської діяльності підприємства).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У нашій статті розглядається одна з основних та необхідних характеристик, якою повинен володіти майбутній економіст – професійне мовлення, зокрема увага приділена розгляду питання про формування професійної термінології, використанням одного з інтерактивних методів навчання – методу ситуаційного моделювання. Розкрито суть цього методу, зазначено вимоги до створення кейсів, які б відповідали меті навчання, розглянуто, як саме відбувається формування професійної термінології на основі даного методу та вказані його переваги. Впровадження методу кейс-стаді у навчальний процес означає серйозну трансформацію застосовуваних методик викладання і потребує від викладача значної мобільності в спілкуванні зі студентами під час роботи з кейсом.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / О. Бігич, Н. Бражник, С. Гапонова [та ін.]. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
2. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Электрон. ресурс] / А. Долгоруков. – Режим доступа: <http://evolkov.net/learn/methods/case.study.html>.
3. Коломойцев В. Універсальний словник економічних термінів [Текст]: навч. посіб. / В. Коломойцев. – К. : Молодь, 2000. – 467 с.
4. Прутченков А. Кейс-метод в преподавании экономики в школе / А. Прутченков // Экономика в школе. – 2007. – № 3. – С. 29–38.

5. Романова Л. Формування професійного функціонального мовлення учнів ліцею при вивченні економічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. Романова. – Львів, 2000. – 222 с.
6. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упоряд.: О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.
7. Шеремета П. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес школі / П. Шеремета, Г. Каніщенко. – К. : Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80 с.
8. Словник української мови. – К., 1970 – 1980. – Т. 2, 4, 5, 8.

Власюк І. В.

Використання кейс-методу при формуванні професійної економічної термінології

Розглянуто формування професійної економічної термінології у студентів-економістів із використанням методу ситуаційного моделювання, розглянуто сутність методу, основні вимоги до створення кейсів, які б відповідали меті навчання, вплив кейс-методу на формування професійної економічної термінології, переваги використання даного методу саме при формуванні економічної термінології.

Ключові слова: моделювання, інтерактивні методи навчання, ситуаційне моделювання, професійна термінологія, кейс-метод, професійне мовлення.

Власюк І. В.

Использование кейс-метода при формировании профессиональной экономической терминологии

Рассмотрено формирование профессиональной экономической терминологии у студентов-экономистов с использованием метода ситуационного моделирования, рассматривается суть метода, основные требования к созданию кейсов, которые отвечали бы целям обучения, влияние кейс-метода на формирование профессиональной экономической терминологии, преимущества использования данного метода именно при формировании экономической терминологии.

Ключевые слова: моделирование, интерактивные методы обучения, ситуационное моделирование, профессиональная терминология, кейс-метод, профессиональная речь.

I. Vlasiyuk

The Use of Case Technique During Forming the Professional Economic Terminology

This article is devoted to the student-economists` professional terms with using the method of situational modeling. The author considers the essence of method, the basic requirements to cases creating that could respond to aims of learning, to the influence of case-method on forming professional economic terms, and the advantages of this method in the formation of economic terminology.

Key words: modeling, interactive teaching methods, situational modeling, professional terminology, case-method, professional speech.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2012 р.